

УДК 658.15:65.012.12

Єльнікова Ю.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри бухгалтерського обліку
та оподаткування
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»

Леоненко К.О.

студентка
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»

ОБМЕЖЕНІСТЬ В АНАЛІЗІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

LIMITED IN ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто систему світових та вітчизняних методів і прийомів фінансового аналізу. Ураховано чинні в Україні законодавчі, нормативні та інструктивні документи з питань фінансового аналізу. Проведено порівняльний аналіз методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємств. Визначено основні проблеми їх застосування щодо оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств. Запропоновано шляхи вирішення ключових проблем, реалізація яких сприятиме покращенню організації проведення аналізу фінансової звітності суб'єктами господарювання та прийняттю ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова звітність, фінансовий аналіз, методи аналізу фінансової звітності, обмеженість фінансового аналізу.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена система мировых и отечественных методов и приемов финансового анализа. Учтены действующие в Украине законодательные, нормативные и инструктивные документы по вопросам анализа. Проведен сравнительный анализ методических подходов к анализу финансового состояния предприятий. Определены основные проблемы их применения в оценке финансового состояния отечественных предприятий. Предложены пути решения ключевых проблем, реализация которых будет способствовать улучшению организации проведения анализа финансовой отчетности субъектами хозяйствования и принятию эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: финансовое состояние, финансовая отчетность, финансовый анализ, методы анализа финансовой отчетности, ограниченность финансового анализа.

ANNOTATION

In the article the system of international and domestic methods and techniques of financial analysis is considered. The current Ukrainian legislation, regulations and guidance documents on financial analysis are taken into account. Also, the author conducted a comparative analysis of methodical approaches to financial analysis of companies. The main problems of their application to assess the financial condition of domestic enterprises are defined. As a result, the ways to resolve key problems were suggested, implementation of which will improve the organization of financial statement analysis by business entities and effective decision making.

Keywords: financial condition, financial reporting, financial analysis, financial statement analysis methods, narrowness of financial analysis

Постановка проблеми. Реформування бухгалтерського обліку, поділ його на управлінський та фінансовий, відокремлення податкового обліку, перехід на міжнародні стандарти зумовлюють необхідність використання фінансового аналізу як інструменту управління господарською діяльністю. За його результатами

оцінюються ділова активність підприємства, ефективність виробництва та інвестиційна привабливість суб'єкту господарювання. Фінансовий аналіз є основним елементом фінансового менеджменту та аудиту. Практично всі керівники організацій використовують методи фінансового аналізу для прийняття управлінських рішень. За допомогою фінансового аналізу здійснюються комплексне вивчення формування фінансових ресурсів, оптимальне їх розміщення та використання, інформаційне забезпечення прийняття ефективних рішень. Окрім цього, фінансовий аналіз служить основою розроблення фінансової політики підприємства, засобом визначення недоліків у його функціонуванні та прийнятті управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності господарювання.

Останнім часом спостерігається тенденція до впровадження суттєвих змін у структурі та змісті фінансової звітності. Сучасні форми фінансової звітності за своїм змістом наближені до міжнародних стандартів. Проте запроваджені зміни в структурі основних форм фінансової звітності створюють складнощі під час проведення аналізу фінансового стану господарюючих суб'єктів [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу фінансового стану підприємств розглядаються у працях зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків, серед яких: Балабанов І.Т. [1], Коробов М.Я. [3], Деркач О.В. [4], Кальна Т.А. [5], Ковалевська А.В. [8], Маликов В.В. [11], Синькевич Н.І. [15] та ін. У своїх дослідженнях автори розглядали проблемні питання, які стосуються адаптації вітчизняної системи обліку та фінансової звітності до міжнародних стандартів в умовах інтеграції і гармонізації національних систем обліку та звітності в рамках світової економіки. Проте залишається низка невирішених проблем щодо систематизації і методології обчислення показників фінансового стану, ідентифікації факторів впливу на показники фінансового стану, а також адаптації міжнародних методів аналізу звітності для використання вітчизняними підприємствами.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних положень щодо практичного застосування

методів аналізу фінансової звітності, виявленні основних проблем, які виникають у процесі аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств, а також визначенні ключових напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку зі створенням спільних підприємств, виходом українських підприємств на світовий ринок, розширенням зовнішньоекономічних зв'язків підприємств та міжнародною інтеграцією України у сфері економіки фінансова звітність у країні перетворилася на елемент інфраструктури ринкової економіки і засіб комунікації.

Правові основи з питань складу та формування фінансової звітності регламентуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку НП(С)БО. Норми цього Закону та НП(С)БО застосовуються до фінансової звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності [13; 14].

Так, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію

про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [14]. Відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства [13].

Нині показники звітності підприємств усе більше стають тією оперативною інформацією, як за якісним наповненням, так і за кількісним складом, на основі якої можна приймати ефективні управлінські рішення, обґрунтувати тактику та стратегію розвитку і управління підприємством на перспективу. У зв'язку із цим досить гостро постає питання щодо проведення поглибленого аналізу фінансової звітності, який би давав «реальні» результати.

Аналіз фінансового стану – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм для визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлен-

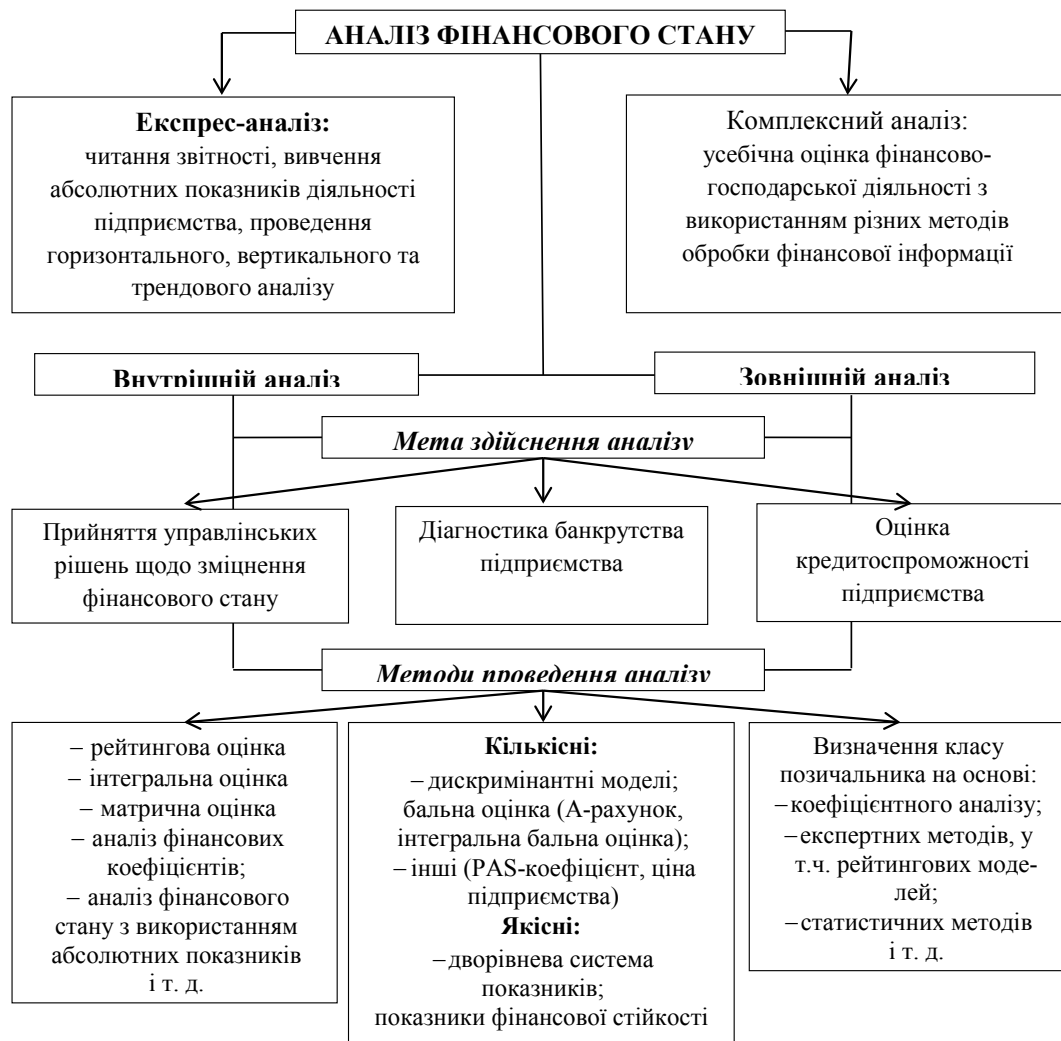

Рис. 1. Алгоритм проведення аналізу фінансової звітності [15; 3; 8]

ня можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності [5].

Аналізу фінансового стану підлягають основні статті балансу та інші матеріали обліку та фінансової звітності. Вивчається раціональність формування й використання власних, запозичених та залучених коштів, відповідність сум власних оборотних коштів потребам у них, обсяг формування та виконання плану одержання прибутку. Виявляються причини недостатнього залучення джерел надходження прибутків, наявність невикористаних оборотних коштів та можливості їх мобілізації, наявність і рух запаса

сів товарно-матеріальних цінностей, джерела їх утворення, ефективність використання кредиту і його матеріальне забезпечення. Оцінюється стан розрахунків підприємства з бюджетом, банками, поставачальниками, покупцями. Визначається економічний результат обігу оборотних коштів, зіставляються витрати з прибутками, визначаються шляхи додаткового залучення оборотних коштів для одержання додаткових прибутків [6, с. 143].

Беручи до уваги специфічність об'єкту впливу (фінансова звітність), його аналіз трансформується в досить складний, інтегрований процес щодо вивчення й оцінки результатів

Таблиця 1

Характеристика основних методів аналізу фінансової звітності

Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
Горизонтальний аналіз	Порівняння кожного елемента поточної звітності з попереднім періодом	Загальне уявлення про якісні зміни у структурі коштів і джерел їх надходження; динаміка цих змін.	Неможливість порівняння економічних рішень; не передбачають взаємозаміну різних ресурсів; обмежене рахування інфляції
Вертикальний аналіз	Визначення впливу кожного елемента звітності на загальний показник	Загальне уявлення про якісні зміни у структурі коштів і джерел їх надходження; динаміка цих змін.	Неможливість порівняння економічних рішень; не передбачають взаємозаміну різних ресурсів; обмежене рахування інфляції
Трендовий аналіз	Порівняння кожного елемента поточної звітності з попереднім періодом і виявлення основної тенденції динаміки показника, яка є вільною від випадкових впливів індивідуальних особливостей окремих періодів	Виявлення тенденції розвитку, що дає змогу зробити прогноз на майбутнє	Складність вибору моделі; трудомісткість; проблеми інтерпретації інформації та формування системи аналізованих показників; неточність даних за нестабільного ринкового середовища (найчастіше тренд короткостроковий)
Метод фінансових коефіцієнтів	Розрахунок відношень показників різних форм звітності, визначення взаємозв'язку між ними. Фінансові коефіцієнти – вихідна база для факторного аналізу фінансової звітності підприємства	Простота обчислення величин; логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації; використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті, що дає можливість швидко у відносних величинах здійснювати як експрес-, так і комплексну діагностику	Трудомісткість; відсутність нормативних значень низки коефіцієнтів; неможливість інтерпретації належним чином у динаміці через зміну в часі значень для розрахунку; невідповідність значень коефіцієнтів реаліям національного господарства; застарілість назв окремих форм звітності; спрямованість рекомендованих методик на ретроспективний аналіз; ототожнення різних напрямів аналізу фінансової звітності
Порівняльний аналіз	Внутрішній аналіз показників звітності підприємства, дочірніх підприємств, підрозділів, цехів; порівняння показників досліджуваного підприємства з відповідними показниками конкурентів, із нормативними чи середньогалузевими даними	Гнучкість, динамічність; основа комплексної оцінки показників фінансово-господарської діяльності	Трудомісткість; можливість застосування за наявності доступної, повної і достовірної інформації; складність використання з урахуванням фактору часу; ототожнення різних напрямів оцінки фінансового стану; необхідність забезпечення відповідними показниками та їх однорідності за календарними строками, методами оцінки, умовами роботи, інфляційними процесами для правильних висновків
Факторний аналіз	Виявлення впливу окремих факторів на показники за допомогою детермінованих чи стохастичних прийомів дослідження	Наочна оцінка рівня фінансового стану на підприємстві протягом кожного звітного періоду; можливість простежити тенденцію його зміни шляхом визначення ключових факторів впливу на основні показники	Трудомісткість; не завжди можливість обмеження кількості показників та факторів для аналізу; різниця результатів залежно від моделі; неможливість інтерпретації належним чином у динаміці через зміну в часі значень для розрахунку

Джерело: складено на основі [2; 7; 9; 15]

підприємницької діяльності організацій із використанням великої кількості фінансових показників (рис. 1).

Об'єктивність результатів, отриманих під час використання будь-якого методичного підходу, залежить від низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед основних факторів варто зазначити національні відмінності у стані економічного розвитку (стійкості економічної системи), стабільності законодавства, можливостях інтерпретації даних для порівняння у процесі аналізу, необхідності інтеграції методів тощо. Так, розвиток аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств потребує вдосконалення побудови звітних форм, а саме зміни назв і розміщення окремих статей та розділів, що дасть змогу оперувати більш об'ємною інформацією для прийняття перспективних управлінських рішень.

У процесі дослідження фінансової звітності застосовують інструменти та методи аналізу окремих їх статей. Це пов'язано з необхідністю встановлення зв'язків між показниками, які необхідні для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Основною перешкодою під час здійснення аналізу фінансової звітності підприємства є пошук оптимальних прийомів щодо застосування методів, оскільки вони мають як свої переваги, так і недоліки (табл. 1).

Порівняльний аналіз основних методів аналізу фінансової звітності дав змогу зробити висновок, що нині існує низка недоліків, які є перешкодою під час формування об'єктивної і точної інформації про діяльність підприємства. Так, серед основних таких проблем слід відзначити неможливість отримання адекватних результатів аналізу фінансової звітності через нестабільність економіки країни. Це пояснюється тим, що в умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників, розрахованих на певний час, повністю втрачають свою цінність для аналізу, тобто в результаті не можна стверджувати про достовірність та актуальність отриманих результатів.

Окрім цього, низка досліджень свідчить, що негативним фактором для проведення аналізу фінансового стану підприємства є непослідовність та низький рівень ритмічності використання низки прийомів і методів фінансового аналізу в діяльності вітчизняних підприємств. Олійник О.В. провів дослідження, в результаті якого отримав такі дані:

– у 2002 р. 87%, а в 2007 р. 90,5% головних бухгалтерів використовували аналітичними прийомами переважно на власний розсуд, за потребою;

– у 2002 р. 31%, а в 2007 р. лише 22% керівників лінійних підрозділів використовували аналітичними прийомами для аналізу звітності;

– суб'єкти господарювання часто взагалі не визначають структурний підрозділ, до функціональних обов'язків працівників якого належить проведення аналізу;

– власники рідко зацікавлені у проведенні комплексного аналізу фінансового стану, а якщо він і проводиться, то з метою отримання додаткових кредитних коштів, тобто на вимогу фінансово-кредитних установ;

– якщо серед аудиторів здійснення прогностичного аналізу становить приблизно 12%, то на підприємствах такі дослідження займають лише 5% усього обсягу аналітичних робіт [12].

Отже, наведені дані свідчать, що нині у переважній більшості керівників та менеджерів вітчизняних підприємств, а також державних службовців відсутнє комплексне бачення переваг здійснення максимально повного та об'єктивного аналізу фінансового стану, що і визначає негативні тенденції щодо покращення фінансових показників діяльності, а також низьких кредитних позицій національних організацій на ринку капіталу, негативного інвестиційного клімату загалом тощо.

Наступною перешкодою для здійснення аналізу показників фінансового стану є нерозвиненість фондового ринку, на якому обертаються акції акціонерних підприємств і які дають змогу робити висновки про положення емітентів, їх фінансовий стан та розвиток.

Також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства нестабільність законодавчої бази (фінансового, податкового права).

Слід зазначити також, що аналіз фінансової звітності в умовах інтеграції і гармонізації національних систем обліку та звітності перебуває у постійному розвитку. Через це класичні підходи до здійснення аналізу фінансової діяльності, навіть за максимального використання елементів, у сучасних умовах не підходять для комплексного дослідження підприємства.

Окрім того, значним обмеженням у процесі аналізу є можливість перевірити виключно фактичне виконання планових завдань. Натомість можливість оцінити способи їх досягнення рівна нулю.

Проте кожного року проводять низку досліджень, які спрямовані на виявлення факторів обмеженості аналізу фінансової звітності та розроблення шляхів нівелювання їхнього впливу. Так, в останні роки виявлено низку нововведень в аналізі фінансової звітності підприємства, які допоможуть під час подолання недоліків наявних методів.

Наприклад, дослідження Гаврилової В.А. та Біленької В.Н. виявили необхідність трансформації балансу у форму, яка застосовується в зарубіжних країнах. У такому разі зміниться наповненість кожного розділу балансу, значно зменшиться кількість обов'язкових статей, збільшиться кількість додаткових. Це дасть змогу одержати актуальну інформацію про наявність активів і джерел фінансування [11].

Застосування методики Маліча В.А. щодо оцінки платоспроможності підприємства і його фінансових результатів сприятиме оцінці фінансової стійкості. Так, підприємство, проводячи

комплексну оцінку за цією методикою, матиме змогу планувати обсяги залучення позикового капіталу, розміри зростання прибутку та забезпечувати розроблення і реалізацію фінансової політики, яка забезпечить безперервну діяльність під впливом змін внутрішнього і зовнішнього середовища, оскільки використовуються не тільки показники співвідношення власного, позикового капіталу та забезпеченості запасів джерелами їх формування, а й показники, які характеризують можливість підприємства відповісти за своїми зобов'язаннями, здатність підтримувати стабільне функціонування за безбиткового обсягу виробництва [10].

Своєю чергою, комплексний аналіз фінансового стану підприємства можливо здійснити за допомогою показника, який набуватиме фактичного і нормативного виду залежно від того, які види узагальнюючих показників використовуються під час його обчислення. Ця методика достатньо повно враховує сучасні вимоги та особливості діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Визначення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, за І.Т. Балабановим, проводиться у декілька етапів (рис. 2).

Проведення аналізу за інтегральним показником фінансово-господарської діяльності сприяє отриманню більш повної інформації про фінансовий стан підприємства на певному етапі його розвитку та можливу динаміку в майбутньому. При цьому додаткове використання економіко-математичних методів з урахуванням оцінок вагомості показників, що впливають на інтегральну величину, дасть змогу використати під час здійснення аналізу додатковий коефіцієнт для виправлення похибки невиявлен-

них факторів та суб'єктивного впливу, а також адаптуватися до автоматизації розрахунків.

Висновки. Таким чином, ключовими проблемами більшості вітчизняних підприємств є підвищення ефективності їх функціонування та забезпечення економічного зростання в умовах посилення конкуренції на ринку. Інструментом подолання вказаної проблеми є фінансовий аналіз, який покликаний виявити зміни фінансових результатів, визначити загрозу банкрутства, ризиків капіталовкладень, а також орієнтувати на вирішення низки інших аспектів покращення фінансово-господарської діяльності для довгострокового планування розвитку та прийняття відповідних управлінських рішень.

Проте дослідження досвіду проведення аналізу фінансової звітності вітчизняними підприємствами дало можливість виявити низку проблем, для подолання яких необхідне: систематичне проведення аналізу найважливіших показників фінансового стану (індивідуальний підхід до визначення показників); застосування інтегрованих методів оцінки фінансового стану, що сприятиме своєчасному виявленню шляхів покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності; вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення аналізу та уніфікування методики його проведення, що дасть змогу підвищити аналітичні можливості та точність аналізу; проведення методичних семінарів, що забезпечить формування мотиваційних аспектів удосконалення та підвищення рівня кваліфікації відповідних спеціалістів тощо. У сукупності надані рекомендації забезпечать покращення організації проведення аналізу фінансової звітності суб'єктами господарювання та прийняттю ефективних управлінських рішень.

Рис. 2. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства [1]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта: [учебник для вузов] / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 208 с.
2. Бланк І.О. Основи фінансового менеджменту: [учеб. пособ.]: в 2-х т. / І.О. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2001. – Т. 1. – 591 с.
3. Грачова Р. Як визначити реальний фінансово-майновий стан свого підприємства / Р. Грачова // Дебет-Кредит. – 2000. – № 34. – С. 18–27.
4. Деркач О.В. Проблеми аналізу фінансового стану підприємств / О.В. Деркач // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1982>.
5. Кальна Т.А. Прийоми фінансового аналізу: переваги та недоліки / Т.А. Кальна // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 15. – № 2. – С. 13–18.
6. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: [підручник] / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній; за ред. проф. А.Г. Загороднього; 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с.
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор Инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев – М.: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
8. Ковалевська А.В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства / А.В. Ковалевська, С.І. Асеев // Бізнес Інформ. – 2012. – № 3. – С. 163–169.
9. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посіб.] / М.Я. Коробов. – К.: Знання, 2000. – 378 с.
10. Малич В.А. Анализ финансовой деятельности предприятий: [учеб. пособ.] / В.А. Малич. – СПб.: СПбГУЭФ, 2005. – 169 с.
11. Маліков В.В. Аналіз форм фінансової звітності в контексті НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до звітності» / В. В. Маліков, Т. В. Ковальова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. – № 66. – С. 169-174.
12. Олійник О.В. Стан економічного аналізу в Україні: проблеми адаптивності до інституційних запитів / О.В. Олійник // Міжнародний збірник наукових праць. – № 1(16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/51457/47464>.
13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
14. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
15. Синькевич Н.І. Аналіз існуючих прийомів і методів фінансового аналізу діяльності суб'єктів господарювання / Н.І. Синькевич, Т.М. Василюшин // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 313–314.